

eulotka

9.

sierpień 2004

**Biuletyn Przedstawicielstwa
Polskich Organizacji Pozarządowych w Brukseli**

Spis treści:

Granty globalne

„Instytucja zarządzająca może powierzyć zarządzanie i wdrażanie części programu operacyjnego [...] różnym instytucjom pośredniczącym, wskazanym przez tę instytucję zarządzającą, takim jak władze lokalne, agencje rozwoju regionalnego lub organizacje pozarządowe, które powinny zapewnić wdrożenie jednego lub więcej działań zgodnie z ustaleniami pomiędzy instytucją zarządzającą a instytucją pośredniczącą” —

Art. 41 Propozycji Rozporządzenia Rady ustanawiającego przepisy ogólne dla Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności na lata 2007-2013.

Ten mało zrozumiały artykuł definiuje tak zwane „granty globalne” w nowych regulacjach finansowych Unii Europejskiej, wyznaczających między innymi ramy nowej edycji Funduszy Strukturalnych rozpoczynającej się w 2007 roku.

Granty globalne to dobra wiadomość dla organizacji pozarządowych, gdyż tego typu mechanizm daje możliwość zarządzania częścią Funduszy Strukturalnych także przez instytucje niepubliczne. Oznacza to, iż taka instytucja (np. organizacja pozarządowa) może otrzymać tzw. „grant globalny”, a następnie w ramach niego przyznać dotację innym organizacjom pozarządowym na realizację małych, lokalnych projektów, bliskich obywatelom. Gdyby ten mechanizm wszedł w życie w Polsce, miałby charakter przełomowy, gdyż jak dotąd instytucje niepubliczne nie miały wielu okazji do zarządzania funduszami publicznymi. Ponadto, Fundusze Strukturalne mogłyby być wykorzystane do realizacji projektów o charakterze oddolnym.

W niniejszym numerze staramy się przybliżyć, czym są granty globalne oraz chcemy przyjrzeć się doświadczeniom innych krajów w tym zakresie. Piszemy też o nowych regulacjach finansowych, a także o tym, jak wygląda realizacja zasady partnerstwa w praktyce.

Na pytanie o to, czy granty globalne potrzebne są w Polsce, czy niosą jakąś wartość dodaną oraz o to, czy polskie organizacje pozarządowe mają potencjał niezbędny do zarządzania grantami globalnymi będziemy starali się odpowiedzieć na łamach kolejnej Eulotki.

Renata Koźlicka-Glińska

- Fundusze bliskie obywatelom? str. 3
- Granty globalne – doświadczenia Wielkiej Brytanii str. 4
- „Jazda” – granty globalne w Niemczech str. 9
- Jak to się robi w Czechach? str. 12
- Przyszłość Funduszy Strukturalnych str. 15
- Nowy Narodowy Plan Rozwoju w Polsce str. 18
- Iluzja partnerstwa? - organizacje pozarządowe i Fundusze Strukturalne w nowych państwach członkowskich UE str. 18

Zasady funkcjonowania Przedstawicielstwa

Przedstawicielstwo zostało powołane przez kilkanaście organizacji i federacji w 2001 r. Dokumentem regulującym działanie Przedstawicielstwa są Zasady Funkcjonowania Przedstawicielstwa POP.

Przyjmowanie nowych członków

Przedstawicielstwo ma formułę otwartą i przewiduje przyjmowanie nowych członków. Organizacje zainteresowane przystąpieniem do Przedstawicielstwa proszone są o przesłanie:

- listu intencyjnego (na adres biura warszawskiego)
- raportu finansowego i merytorycznego za poprzedni rok.

Ponadto warunkiem przystąpienia do Przedstawicielstwa jest podpisanie Zasad Funkcjonowania Przedstawicielstwa oraz Karty Zasad Działania Organizacji Pozarządowych.

Nowi członkowie przyjmowani są po akceptacji członków Rady.

Składka roczna wynosi 2000 PLN. Do Przedstawicielstwa przyjmowane są zarówno pojedyncze organizacje jak i związki organizacji.

Więcej na stronie www.eu.ngo.pl

Rada Programowa Przedstawicielstwa Polskich Organizacji Pozarządowych

Radę Programową tworzą wszyscy członkowie Przedstawicielstwa. W listopadzie 2003 Rada Programowa przyjęła nowy dokument regulujący działanie Przedstawicielstwa i określający jej kompetencje. Są to Zasady Funkcjonowania Przedstawicielstwa POP, które zastąpiły dotychczas obowiązujący Akt Założycielski. Jedną z wprowadzonych zmian jest zniesienie Zarządu, obecnie decyzje podejmowane są, na zasadzie *consensusu*, przez wszystkich członków Rady.

Do kompetencji Rady Programowej należy m.in.:

- określanie, wspólnie z pracownikami POP, Stowarzyszeniem na rzecz FIP oraz zainteresowanymi organizacjami pozarządowymi strategicznych kierunków działalności Przedstawicielstwa,
- określanie zakresu i rodzaju informacji dostarczanych Partnerom w ramach Programu,
- określanie zakresu pomocy w przygotowaniu wizyt dla swoich przedstawicieli w Brukseli,
- akceptacja planu pracy i sprawozdania merytorycznego z działalności Przedstawiciela.

Administratorem Przedstawicielstwa jest Stowarzyszenie na rzecz Forum Inicjatyw Pozarządowych.

Obecnie w skład Rady wchodzi:

- Bank BISE S.A.
- Fundacja CASE
- Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych
- Fundacja Ośka
- Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej
- Fundacja im. S. Batorego
- Fundacja Wspomagania Wsi
- Instytut Spraw Publicznych
- Małopolskie Towarzystwo Oświatowe
- Międzynarodowe Stowarzyszenie Pomocy „Słyszę Serce”
- Ośrodek Promowania i Wspierania Przedsiębiorczości w Sandomierzu
- Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności
- Sieć Wspierania Organizacji Pozarządowych SPLOT
- Towarzystwo Amicus
- Stowarzyszenie KLON/JAWOR
- Stowarzyszenie na rzecz FIP
- Wschodnio-Zachodnia Sieć Współpracy Kobiet NEWW
- Wspólnota Robocza Związków Organizacji Socjalnych
- Związek Biur Porad Obywatelskich

Darczyńcy Przedstawicielstwa

- Bank BISE S.A.
- Credit Cooperatif
- Fundacja im. S. Batorego
- Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności

Sprostowanie

W EUlotce 9. autorką tekstu o przykładach projektów realizowanych w ramach EFS w różnych krajach UE (str. 6-8) jest Marzena Mendza-Drozd, a tekst pochodzi z portalu www.ngo.pl. Autorkę i portal przepraszamy.

Fundusze bliskie obywatelom?

Zasada pomocniczości w Funduszach Strukturalnych

Podejście oddolne jest istotą zasady pomocniczości, która mówi o tym, że działania o charakterze społeczno-ekonomicznym powinny być realizowane na możliwie najniższym szczeblu, najbliższym obywatelom, tak aby umożliwić rozeznanie rzeczywistych potrzeb lokalnych społeczności i docieranie do nich z niesioną pomocą lub informacją. Dotyczy to w szczególności działań z zakresu pomocy społecznej (na rzecz spójności społecznej), rozwoju lokalnego, czyli części działań, które mają być realizowane w ramach Funduszy Strukturalnych. Działania te są bliskie działalności trzeciego sektora.

Komisja Europejska proponuje kilka mechanizmów umożliwiających oddolne podejście w FS. Należą do nich głównie granty globalne i projekty pilotażowe, takie jak np. realizowany w kilku krajach Lokalny Kapitał Społeczny. Te schematy wdrażania funduszy w dużej mierze opierają się na zarządzaniu funduszami i obsłudze administracyjnej zapewnianej przez organizacje pozarządowe lub samorządy.

Projekty bliższe lokalnym społecznościom i ich potrzebom mogą być realizowane w UE również w ramach Inicjatyw Wspólnotowych, szczególnie takich jak Equal i Leader. Oba programy w głównej mierze dotyczą działań bliskich organizacjom pozarządowym, tj. działań na rzecz spójności społecznej, wsparcia dla grup marginalizowanych, działań na rzecz rozwoju lokalnego, rozwoju obszarów wiejskich. Inicjatywy te najprawdopodobniej nie będą kontynuowane po roku 2006.

Kształt Funduszy Strukturalnych w Polsce

Fundusze Strukturalne (FS) w Polsce na lata 2004-2006 zostały zaprogramowane w sposób scentralizowany: 80% środków (w tym Fundusz Spójności) będzie administrowanych centralnie, a tylko 20% regionalnie (choć Fundusze Strukturalne są instrumentem na rzecz spójności społeczno-ekonomicznej regionów). Polska w pierwszych trzech latach po wstąpieniu do UE będzie mogła uczestniczyć w realizacji Inicjatywy Equal, ale Inicjatywa Leader nie została otwarta na nowe kraje członkowskie (choć w Polsce jej namiastka istnieje w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich”).

Centralizacja FS w Polsce wynika z obawy o sprawne wdrożenie tych funduszy, które według uzasadnienia urzędników, może być przeprowadzone w głównej mierze przez centralne instytucje publiczne, mające doświadczenie we wdrażaniu programów przedakcesyjnych. Ponadto, oprócz faktu centralizacji, Fundusze

Strukturalne w Polsce zarządzane i administrowane są wyłącznie przez instytucje o charakterze publicznym, choć regulacje unijne, jak wspomniano powyżej dopuszczają inne możliwości. Potencjał polskich organizacji pozarządowych w tym zakresie nie został wcześniej zbadany, ale NGOs w Polsce mają doświadczenie w korzystaniu z pomocy zagranicznej oraz w obsłudze grantów (fundacje grantodawcze, fundusze lokalne i inne) i być może obawy o sprawne wdrażanie tego typu funduszy nie byłyby zasadne w stosunku do nich. Według zapewnień polskich oraz unijnych polityków i urzędników w kolejnych okresach programowania Fundusze Strukturalne zostaną zdecentralizowane. Tę tendencję można dostrzec zarówno w polskich przygotowaniach do nowego Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007-2013 (odbywają się konsultacje w regionach i przygotowania regionów do odgrywania większej roli w nowym okresie programowania), jak i w nowych regulacjach finansowych UE, w których znów pojawia się możliwość realizacji grantów globalnych na gruncie krajowym.

Nasz projekt

Przedstawicielstwo organizacji pozarządowych w Brukseli w ramach Stowarzyszenia na rzecz Forum Inicjatyw Pozarządowych realizuje projekt, którego celem jest polepszenie dostępności organizacji pozarządowych do Funduszy Strukturalnych (FS). W roku 2004 ma miejsce programowanie FS na okres 2007-2013 i jest to dobry moment, aby pomyśleć o dodaniu grantów globalnych do systemu wdrażania FS w Polsce. Projekt skierowany jest do organizacji pozarządowych (NGOs), zarówno tych, które są zainteresowane realizacją projektów z FS, jak i do tych, które mogłyby wziąć czynny udział w dostosowaniu metod wdrażania FS do oddolnych działań NGOs. W ramach projektu przeprowadzona zostanie analiza potencjału organizacji pozarządowych, które mogłyby zarządzać i administrować grantami globalnymi (chodzi głównie o istniejące fundacje grantodawcze i fundusze lokalne), jak i analiza potrzeb odbiorców, korzystających z funduszy. Przeprowadzone zostaną także rozmowy z właściwymi ministerstwami i Komisją Europejską na temat możliwości wprowadzenia grantów globalnych w Polsce.

Wyniki projektu ukażą się w kolejnym numerze EU-lotki oraz na stronach internetowych www.ngo.pl.

Projekt finansowany jest z Programu PHARE 2001 „Rozwój społeczeństwa obywatelskiego”

Granty globalne — doświadczenia Wielkiej Brytanii

Poniższy materiał został opracowany głównie na podstawie dokumentów brytyjskich. Granty globalne wprowadzono również m.in. w Niemczech, Hiszpanii, Włoszech i Grecji. W Wielkiej Brytanii projekt grantów globalnych realizowany był jednak na największą skalę, przeprowadzono również jego ewaluację.

Opisane zasady mają charakter ogólny, kwestie szczegółowe (np. wysokość i źródła funduszy uzupełniających, wielkość i czas realizacji projektów, dofinansowywane obszary/tematy) negocjowane są przez rządy poszczególnych państw. Od nich zależy również decyzja o tym czy instytucjami pośredniczącymi będą organizacje pozarządowe czy inne podmioty.

Wprowadzenie

Granty globalne zostały wyodrębnione z Europejskiego Funduszu Społecznego, w programie na lata 2000-2006. Są to niewielkie granty skierowane do organizacji pozarządowych na realizację projektów wspierających osoby bezrobotne. Dystrybucją grantów zajmuje się instytucja pośrednicząca. Projekty mają pomóc osobom bezrobotnym, w szczególności należącym do grup defaworyzowanych i znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji, w wejściu na rynek pracy. Wejście na rynek pracy rozumiane jest bardzo szeroko. Wiele osób, które objęte zostaną projektami będzie potrzebowało długoterminowych działań prowadzących do zatrudnienia. Tymczasem od realizowanych wniosków nie oczekuje się zbyt wielu „twardych” rezultatów tj. np. uzyskania zatrudnienia. Duży nacisk kładzie się natomiast na to by służyły zwiększeniu motywacji i pewności siebie. Istotne jest również by bezrobotni rozpoczęli proces rozwijania umiejętności, który będzie zmierzał do uzyskania przez nich zatrudnienia. Granty globalne przewidują zarówno dofinansowywanie organizacji jak i osób indywidualnych.

Wprowadzenie grantów globalnych jest wynikiem coraz lepszego rozpoznania potencjału małych organizacji pozarządowych oraz faktu, że choć często są one dobrze przygotowane do realizacji działań zapobiegających wykluczeniu społecznemu, nie zawsze posiadają wystarczającą zasoby by sprostać wymaganiom stawianym w aplikacjach do dużych grantów EFS.

Artykuł 6 przepisów ESF (*Regulation EC/No 1784/1999 of the European Parliament and of the Council of 12 July 1999 on the ESF*) pozwala Komisji Europej-

skiej na pilotowanie innowacyjnych rozwiązań w krajach EU. Teoretyczny pomysł grantów globalnych został sprawdzony w praktyce w ramach Projektu Pilotażowego Lokalnego Kapitału Społecznego finansowanego zgodnie z artykułem 6 w latach 1998-2000. Projekty realizowano m.in. w Glasgow, Manchester, Plymouth oraz 27 innych miastach Unii Europejskiej. Główną zasadą pomysłu Lokalnego Kapitału Społecznego jest to by zachęcać mieszkańców do zaspokajania lokalnych potrzeb realizując lokalne inicjatywy.

Instytucję pośredniczącą zajmującą się dystrybucją grantów w danym regionie wyznacza *Government Office*, odpowiednik naszego urzędu wojewódzkiego (ponieważ nie wiadomo jakie instytucje w Polsce będą się zajmowały projektem grantów globalnych na szczeblu regionalnym, aby uniknąć nieporozumień w tekście stosuje termin angielski *Government Office*). Jest ona odpowiedzialna za zapewnienie niezbędnych funduszy uzupełniających (*match funding*), promocję oraz przyznawanie małych grantów. Jej obowiązkiem jest również udzielanie wsparcia grantobiorcy podczas realizacji projektów, monitoring i przygotowanie raportu podsumowującego realizację finansowanych projektów. Procedury grantów globalnych zostały opracowane tak by zwiększyć dostępność tych funduszy dla małych organizacji. Polega to m.in. na zastosowaniu prostych procedur aplikacyjnych, dostępnych zasad kontroli i monitoringu a także zapewnieniu wsparcia (merytorycznego i organizacyjnego) dla organizacji. Grant przyznawany jest w całości na początku realizacji projektu i pokrywa 100% jego kosztów.

Organizacja pozarządowa ubiegająca się o grant powinna dostarczyć instytucji pośredniczącej krótki formularz aplikacyjny. Jeśli zostanie rozpatrzony pozytywnie otrzyma grant bez konieczności znalezienia funduszy uzupełniających.

Instytucje pośredniczące

Instytucja pośrednicząca to organizacja, które administruje projektem grantów globalnych na danym terenie. Tylko ograniczona liczba organizacji posiada wystarczające zasoby finansowe i administracyjne by pełnić tę funkcję. Dlatego też ocena i wybór zgłoszeń przebiega w inny sposób niż w przypadku standardowych aplikacji EFS. W Wielkiej Brytanii wszystkie aplikacje były starannie oceniane przez *Government Office* a następnie sprawdzane przez komitety regionalne (*Regional Committees*). Ostateczny wybór

należał do *Government Office*. Każda z organizacji ubiegających się o status instytucji pośredniczącej musi spełniać wszystkie poniższe kryteria:

- Spełniać standardy wymagane dla wszystkich aplikantów EFS oraz inne specyficzne wymagania wyszczególnione w tym opisie a odnoszące się do projektu grantów globalnych.
- Przedstawić sposób efektywnego wyboru wniosków i przeznaczenia grantów.
- Posiadać udokumentowane osiągnięcia w pracy z daną grupą docelową. Ponadto korzystne jest posiadanie doświadczenia w zarządzaniu funduszami europejskimi.
- Posiadać dostęp do wymaganych funduszy uzupełniających. 80% funduszy uzupełniających należy pozyskać jako wkład finansowy, a 20% może być wkładem rzeczowym, który można wykorzystać wyłącznie na koszty administracyjne.
- Przeznaczyć przynajmniej 80% otrzymanych funduszy na granty. Koszty administracyjne mogą pochłonąć nie więcej niż 20% całego budżetu projektu.
- Przyjąć pełną odpowiedzialność za monitorowanie organizacji, którym przyznano granty.

Funkcję instytucji pośredniczących mogą pełnić niżej wymienione rodzaje organizacji. Nie jest to jednak lista kompletna:

- duże krajowe organizacje non-profit,
- organizacje non-profit na szczeblu regionalnym,
- agencje rozwoju regionalnego,
- władze lokalne.

Organizacja która chciałaby pełnić funkcję instytucji pośredniczącej powinna dostarczyć aplikację do EFS do odpowiedniego *Government Office*.

Działania dopuszczane w ramach programu

Instytucja pośrednicząca jest odpowiedzialna za dystrybucję małych grantów organizacjom pozarządowym (pojedynczym lub zrzeszonym) na zaspokojenie potrzeb określonych w każdym z regionów, które nie mogą być jednak przedmiotem wniosków zgłaszanych w ramach EFS.

Wszystkie wydatki powinny być zgodne z kosztami akceptowanymi przez EFS. Pełną informację na ten temat można znaleźć w Przewodniku do wniosków EFS 2000 (ESF 2000 Applications Guide UK).

O wysokości grantów jakie mogą być przyznawane organizacjom pozarządowym decydują poszczególne *Government Office* i ich regionalni partnerzy. W Wielkiej Brytanii kwota ta nie przekracza 10 000 funtów.

Wszystkie działania finansowane w ramach grantów globalnych powinny służyć wejściu na rynek pracy. Mogą jednak wykraczać poza szkolenia, treningi i doskonalenie zawodowe, np. obejmując działania, które zwiększają motywację, pewność siebie

i poprawiają umiejętności interpersonalne. Można oceniać działania zbliżające ludzi do rynku pracy biorąc pod uwagę kryteria „pokonanej odległości” lub „miękkich rezultatów”.

Poniżej znajdują się przykłady takich działań.

- Projekty, które zachęcają do współpracy pomiędzy członkami lokalnej społeczności w celu prowadzenia działań poprawiających standard życia i lokalne otoczenie. Przykładem takich realizacji jest np. opracowywanie tłumaczeń na język migowy i proponowanie tego typu usług muzeom i innym instytucjom. Może być to tworzenie stanowisk pracy dla osób zapewniających usługi translatorskie na język migowy. Inne działania to np. „zbliżanie” osób głuchych i słabosłyszących do rynku pracy poprzez zachęcanie ich do wychodzenia z domu, co może zwiększać ich pewność siebie i motywację.
- Projekty, które wspierają lokalne sieci i grupy dążące do zmniejszenia barier utrudniających otrzymanie pracy lub uczestniczenie w szkoleniach i kursach podnoszących kwalifikacje ułatwiające otrzymanie pracy. Dotyczy to np. pomocy w zajęciu się dziećmi lub chorymi pozostającymi pod opieką osób poszukujących pracy lub pragnących się szkolić. Projekty mogą również uwzględniać finansowanie szkoleń z zakresu poradnictwa dla pracowników/wolontariuszy wspierających osoby wychodzące z alkoholizmu i narkomanii.
- Działania takie jak szkolenia z zakresu podstawowych umiejętności, zwiększania pewności siebie i innych prac wspierających zatrudnienie dostępne na lokalnym rynku pracy, na małą skalę. Działania powinny się skupiać na osobach, do których trudno dotrzeć w ramach głównych działań EFS.
- Nowe inicjatywy/firmy, które w różny sposób starają się poprawić sytuację na korzyść lokalnej społeczności. Może to być np. założenie zakładu fryzjerskiego dla osób, które mają trudności z poruszaniem się lub „wędownego” żłobka. Można wspierać tylko nowe inicjatywy/firmy, a nie już istniejące.

Granty globalne obejmują również pomoc w rozwoju organizacji i budowie jej potencjału, tak by mogła wspierać inne grupy i jednostki w wejściu na rynek pracy.

Płatności

Podstawowe informacje na temat płatności zostały zawarte Przewodniku Aplikacyjnym EFS 2000.

Forma płatności dokonanej przez *Government Office* zależy od tego czy granty przyznawane były w ramach otwartej i konkursowej procedury czy też nie.

Jeśli do przyznania grantów stosuje się zasady otwartego konkursu (tak jak opisano poniżej) instytucja pośrednicząca jest traktowana jako beneficjent

końcowy EFS. Oznacza to, że po wypłaceniu zaliczki instytucja ta zwraca się do *Government Office* o kwotę jaką wypłaciła w ramach grantów. O zwrot tych funduszy można wystąpić nawet wtedy gdy organizacje lub osoby indywidualne nie wydały jeszcze otrzymanych pieniędzy.

Jeśli natomiast granty nie były przyznawane na zasadzie otwartych konkursów to beneficjentami końcowymi są organizacje lub jednostki, które je otrzymały. Oznacza to, że instytucja pośrednicząca może wystąpić o płatności jedynie w takiej wysokości w jakiej zostały wydane przez beneficjentów.

Otwarta procedura konkursowa

Otwarta procedura konkursowa musi spełniać poniższe kryteria:

Ogłoszenie w oficjalnym dzienniku Wspólnot Europejskich (Official Journal for the European Communities – OJEC). Informacja o dostępnych grantach globalnych musi być ogłoszona w OJEC. Nie ma potrzeby by poszczególne instytucje pośredniczące robiły to we własnym zakresie gdyż co roku ogłoszenia publikowane są przez *ESF Division*. Wszystkie zgłoszenia i zapytania dotyczące projektu grantów globalnych na danym terenie przekazywane są do odpowiedniej instytucji pośredniczącej. Wszystkie zgłoszenia muszą być brane pod uwagę w procedurze rozpatrywania wniosków.

Procedura konkursowa musi być przejrzysta i otwarta. Powinna spełniać wszystkie kryteria, które zostały opisane poniżej.

- **Promocja.** Informacja o grantach globalnych powinna być szeroko publikowana w różnych mediach (np. na stronie internetowej instytucji pośredniczącej, instytucji samorządowych, w lokalnej prasie, poprzez listy mailingowe i tp.) tak by w jak największym stopniu dotrzeć do grup docelowych.
- **Kryteria wyboru.** Powinny być dostępne dla wszystkich wnioskodawców.
- **Plan działania.** Należy opracować jasną informację dotyczącą poszczególnych etapów wyboru projektów.
- **Lista przyznanych grantów.** Należy opublikować listę organizacji, które otrzymały granty. Lista ta powinna być dostępna na życzenie każdego z wnioskodawców. Zgodnie z ochroną danych osobowych nie można publikować informacji o grantach przyznanych osobom indywidualnym.
- **Odwołania.** Należy opracować procedurę odwoławczą dla wnioskodawców, których aplikacje zostały odrzucone. Każdy aplikant powinien otrzymać pełną informację zwrotną. Organizacje i osoby, których wnioski nie otrzymały dofinansowania muszą otrzymać pełną informację o procedurach odwoławczych.

- **Reprezentanci.** W procedurę wyboru wniosków powinny być zaangażowani przedstawiciele lokalnej społeczności i grup docelowych.
- **Government Office** Wszystkie informacje na temat wyboru wniosków powinny być dostarczone do *Government Office*.

Monitorowanie i zbieranie informacji

Instytucja pośrednicząca ma obowiązek monitorowania organizacji i osób indywidualnych, które otrzymały granty. Kontrola ma służyć upewnieniu się, że fundusze zostały wydane na uzgodnione i zaakceptowane koszty.

Do opracowania Końcowego Raportu Projektu (wzór i szczegółowe wskazówki są dostępne na stronach ESF News) potrzebne są następujące dane:

- ilość zgłoszonych aplikacji,
- ilość przyznanych grantów,
- średnia wysokość przyznanego grantu,
- szczegółowy opis efektów projektu (szczególnie informacja o tym, w jaki sposób granty pomogły docelowym grupom i obszarom),
- krótkie opisy poszczególnych projektów. Należy opisać minimum 5% wniosków pokazujące osiągnięte rezultaty.
- wszelkie inne informacje na temat rezultatów projektu grantów globalnych realizowanych przez daną instytucję pośredniczącą jako całości.

Formularze administrowania grantami

Opracowano następujące formularze pomagające w administrowaniu projektem grantów globalnych i poszczególne instytucje pośredniczące mogą je zaadaptować zgodnie ze swoimi potrzebami.

- **Formularz aplikacyjny:** przygotowany dla osób indywidualnych i organizacji starających się o granty.
- **Kontrakt:** dokument podpisywany przez instytucję pośredniczącą i grantobiorcę. Określa warunki jakie muszą być spełnione przez wnioskodawcę, szczegółowy budżet i planowane działania.
- **Formularz monitorujący:** opracowany dla osób indywidualnych i grup służący uzyskaniu informacji o tym jak został wydany grant. Ponadto zawiera część opisową dotyczącą rezultatów projektu. Ta część jest szczególnie istotna do przygotowania raportu końcowego.

Jeśli instytucja pośrednicząca posiada własny system administrowania grantami może go zastosować pod warunkiem spełnienia wszystkich oczekiwań i wymagań *Government Office* i otrzymaniu jego oficjalnej zgody. Zawsze należy jednak pamiętać o tym, że stosowany system powinien być jak najprostszy.

Program grantów globalnych w Wielkiej Brytanii na przykładzie projektu realizowanego w Londynie w latach 2002-2003.

W Wielkiej Brytanii granty globalne wspierały Krajową Strategię na rzecz Odnowy Lokalnej (National Neighbourhood Renewal Strategy – NNRS), dlatego też projekty skupiały się na obszarach największego zaniedbania lub grupach, które potrzebują największej pomocy na rynku pracy. Były to:

- osoby niepełnosprawne,
- osoby samotnie wychowujące dzieci,
- mniejszości narodowe,
- osoby powyżej 50 roku życia,
- obszary o największej ilości osób pozostających bez pracy.

Strategia NNRS zawiera listę 157 obszarów, które obejmują przynajmniej jeden z 10% najbardziej zaniedbanych okręgów. Utworzony do finansowania NNRS Neighbourhood Renewal Fund (NRF) był jednym z możliwych źródeł funduszy uzupełniających jeśli dana instytucja pośrednicząca działa we wskazanych obszarach. Ponadto można było przyznawać granty w obszarach, które nie znajdują się na liście NNRS, pamiętając o tym, że musiały być adresowane do grup, które potrzebują największej pomocy na rynku pracy. Organizacje starające się o status instytucji pośredniczącej musiały brać również pod uwagę Regionalny Plan Rozwoju.

To do jakich grup docelowych były skierowane granty globalne i jakie szczegółowe obszary obejmowały zostało ustalone wspólnie przez instytucję pośredniczącą i odpowiedni *Government Office*.

W Londynie instytucją pośredniczącą została wybrana Greater London Enterprise (GLE). Realizację programu rozpoczęto 18 marca 2002.

Informacja na temat grantów globalnych znalazła się na stronach internetowych GLE i *Government Office*. Jednak główny nacisk położono na to by bezpośrednio dotrzeć do potencjalnie zainteresowanych organizacji. W tym celu rozesłano około 1500 ulotek. Jednocześnie obawiając się, że termin „Granty globalne ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego” może być niezrozumiały, a instytucja EFS kojarzy się z biurokracją, nazwę programu zmieniono na Fast Forward Grants.

GLE korzystał z prostej procedury aplikacyjnej opracowanej dla potrzeb programu grantów globalnych w Wielkiej Brytanii, jednak uzupełnił ją i uprościł zgodnie z potrzebami i możliwościami potencjalnych grantobiorców. Londyn jest obszarem o wyjątkowo dużym zróżnicowaniu etnicznym. Ponieważ dla znacznej części imigrantów angielski nie jest pierwszym językiem wnioski aplikacyjne uproszczono tak by składały się wyłącznie z pytań zamkniętych. Tym samym zrównano szanse wszystkich wnioskodawców,

wśród których znaczny procent stanowiły organizacje uchodźców i mniejszości etnicznych.

Organizacje grantobiorcze musiały spełniać następujące warunki:

- posiadać spisaną misję i zasady działania,
- posiadać własne konto bankowe,
- zatrudniać maksymalnie 3 osoby (pełny etat),
- wpływy za poprzedni rok finansowy nie mogły przekraczać kwoty 80 000 funtów.

Ponadto organizacje poproszono o uzasadnienie, że działania projektu służą wejściu na rynek pracy a grupa docelowa należy do grup defaworyzowanych. Wydatki musiały być zgodne z zasadami EFS i grantów globalnych. Każdy z wnioskodawców dołączał rekomendację innej lokalnej organizacji lub przedstawiciela lokalnej społeczności.

GLE otrzymał 577 wniosków, 352 spełniały wymagania formalne i merytoryczne.

W ostatecznej ocenie brano pod uwagę dwa dodatkowe kryteria:

- **Grupa docelowa:** priorytetowo oceniano wnioski skierowane do grup najbardziej defaworyzowanych,
- **Rekomendacje:** dostarczały cennych informacji nt. znaczenia organizacji w lokalnym środowisku oraz pozwalały ocenić na ile skutecznie może ona dotrzeć do grupy docelowej i na ile efektywne są proponowane działania.

Ostatecznie dofinansowano 299 organizacji w łącznej kwocie 2 539,325 funtów. Średni grant wyniósł 8 493 funty. 1 613,145 funtów to fundusze uzupełniające pozyskane przez GLE, kwota 1 294,061 funtów pochodziła z Europejskiego Funduszu Społecznego. Na administrowanie programem przeznaczono 13.15% całej kwoty. Fundusze uzupełniające pochodziły m.in. z budżetu hrabstwa Hillingdon, Hammersmiths & Fulham, Neighbourhood Renewal Fund za pośrednictwem hrabstwa Greenwich oraz Learning & Skills Councils (LSC).

Przez cały czas realizacji projektu każda z organizacji grantobiorczych znajdowała się pod opieką pracownika GLE. Mogła liczyć na jego pomoc merytoryczną i administracyjną np. w przygotowaniu rozliczeń finansowych czy poszukiwaniu dodatkowych partnerów.

Efekty programu

Na podstawie przeprowadzonej ewaluacji jednoznacznie oceniono, że cele programu grantów globalnych zostały zrealizowane.

Dzięki nim udało się dotrzeć do grup szczególnie defaworyzowanych pod względem długotrwałego bezrobocia i pochodzenia etnicznego. Część osób mogła być objęta innymi programami EFS jednak z różnych względów w nich nie uczestniczyła. Najczęstszym powodem była niewystarczająca znajomość języka, brak pewności

siebie, lęk przed zbyt formalnymi procedurami, niechęć do dużych instytucji oraz wcześniejsze, negatywne doświadczenia w kontaktach z urzędnikami państwowymi. Tymczasem małe organizacje pozarządowe znacznie lepiej знаły potrzeby beneficjentów oraz potencjalne przeszkody w wejściu na rynek pracy. Jednocześnie niewielka liczba beneficjentów projektu (projekty były małe) pozwalała na bardziej indywidualne i elastyczne podejście. Zazwyczaj organizacje zlokalizowane były blisko beneficjentów co również sprzyjało efektywności działań. Dużym atutem projektów było to, że realizowały je osoby o wysokiej motywacji, często silnie zaangażowane w prace na rzecz lokalnej społeczności (jednocześnie przez tę społeczność oceniane).

Projekty przyniosły wiele „miękkich” rezultatów tj. zwiększenie pewności siebie, motywacji, a także umiejętności pracy zespołowej. Do tych wyników przywiązywano szczególnie dużą wagę, gdyż decydująco zmieniały postawę bezrobotnych i ich podejście do dalszych szkoleń i poszukiwania pracy.

Projekty przyniosły też „twarde” rezultaty tj. szkolenia (bardzo szeroki zakres od księgowości i informatyki po krawiectwo, opiekę nad dziećmi, ogrodnictwo, usługi transportowe dla niepełnosprawnych, fotografię, produkcję filmów video i td.). Dostosowano je do bardzo konkretnych potrzeb zgłaszanych przez beneficjentów. Poziom tych szkoleń był jednak bardzo zróżnicowany. Znaczna część wnioskodawców rozwinięła usługi poradnicze oraz zajęła się pośrednictwem pracy. Dzięki tym działaniom część osób (jednak bardzo niewielki procent) zdobyła zatrudnienie.

Dużą wartością programu było to, że zgłaszane projekty były komplementarne do działań prowadzonych w ramach głównych projektów EFS, zarówno pod względem zakresu działań jak i grup adresatów.

Wiele miejsca w ocenie rezultatów programu poświęcono kwestii na ile są one trwałe, w jakim stopniu beneficjenci wykorzystują zdobyte umiejętności w znalezieniu zatrudnienia i czy będzie to zatrudnienie trwałe czy tylko okresowe. Znaczna część organizacji podczas trwania projektu starała się nawiązać jak największą ilość kontaktów, które w przyszłości dadzą wsparcie beneficjentom. Część zwróciła się z taką prośbą do pracowników GLE. Dokładna ewaluacja tego problemu zostanie przeprowadzona w 2004 roku.

Realizacja projektów miała również istotny wpływ na grantobiorców. Pomogła im rozwinąć umiejętności związane z przygotowaniem, prowadzeniem i raportowaniem projektów, sprzyjała uzyskaniu dodatkowych funduszy i zdobyciu zaufania nowych sponsorów. Słabością małych organizacji jest jednak to, że opierają swoją działalność na kilku kluczowych osobach. Jeśli z jakiegoś powodu któraś z nich wycofa się z realizacji projektu poważnie wpływa to na jego jakość, a w kilku przypadkach wiązało się nawet z koniecznością jego zawieszenia.

Podsumowanie

Uznano, że cele programu zostały zrealizowane w większym stopniu niż zakładano. Za największy sukces uznano dotarcie do grup najbardziej defaworyzowanych. Dzięki podjętym działaniom osoby te rozpoczęły proces wejścia na rynek pracy. Będzie on wymagał jeszcze wielu etapów, jednak pierwszy, najtrudniejszy krok został wykonany. Drugim, dużym osiągnięciem jest wzmocnienie instytucjonalne i merytoryczne małych organizacji pozarządowych.

Słabością programu jest to, że granty przyznawane są na krótki okres. Istnieje uzasadniona obawa, że organizacje nie znajdą funduszy na kontynuację działań. Projekty były pierwszym krokiem na długiej drodze do rozpoczęcia pracy i wymagają dalszych działań, szczególnie jeśli adresowane są do tak „trudnych” grup beneficjentów.

Innym słabym punktem okazały się fundusze uzupełniające. ESF (w ramach Celu 3 FS) jest jedynym, który pozwala na przyznawanie grantów osobom indywidualnym. Dofinansowanie ma służyć zakładaniu i rozwijaniu działalności gospodarczej na małą skalę. Niestety fundusze uzupełniające pozyskane przez GLE nie mogły być przeznaczone na ten cel. Doprowadziło to do zawieszenia tej części programu. Inny problem polegał na nieterminowym i rozciągniętym w czasie spływananiu funduszy uzupełniających. Zgodnie z zasadą programu organizacje powinny dostać grant w całości. Z powodu opóźnień niezależnych od GLE grantobiorcy otrzymywali fundusze partiami, co mogło mieć wpływ na jakość realizacji projektów, zmuszało do wprowadzenia zmian. Utrudniło też przeprowadzanie okresowych spotkań służących wymianie doświadczeń i wspieraniu realizacji projektów.

Program grantów globalnych 2002-2003 realizowano po raz pierwszy na taką skalę. Instytucje pośredniczące w Wielkiej Brytanii nawiązały ścisłą współpracę, która ma im pomóc w wymianie doświadczeń i rozwinięciu lepszych procedur przyznawania i ewaluacji grantów w kolejnych latach.

Materiał opracowany na podstawie raportu ewaluacyjnego *Global Grants Programme Fast Forward Grants 2002-2003* przygotowanego przez Greater London Enterprise, instytucję pośredniczącą w obsłudze grantów globalnych w Wielkiej Brytanii www.gle.co.uk oraz ESF *Global Grants guidance for intermediary body* www.esf.gov.uk/guidance/documents/globalguidance.asp

Opracowanie: Agnieszka Dziarmaga

„Jazda!” — granty globalne w Niemczech

W 2000 r. Komisja Europejska i rząd Niemiec uzgodnili, że w ramach wsparcia na rzecz rynku pracy i rozwoju zasobów ludzkich finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS), jeden procent środków (około € 100 milionów) wykorzystanych zostanie z zastosowaniem mechanizmu grantów globalnych. W Niemczech działania te znane są pod nazwą ‘Kapitał lokalny na cele społeczne’ (*Lokales Kapital für soziale Zwecke*).

Argumenty rządu Niemiec na rzecz grantów lokalnych

Środki EFS przeznaczone na rzecz lokalnych inicjatyw mają pomóc w sytuacjach, w których osoby zagrożone wykluczeniem społecznym lub starające się ponownie zintegrować z rynkiem pracy zostają pominięte przez programy pomocy społecznej państwa bądź inne programy aktywizacji zawodowej. Rząd Niemiec uznał, że ta grupa osób znajduje się częściej w zasięgu pomocy organizacji kościelnych, organizacji pozarządowych czy też około 50 000 istniejących w Niemczech grup samopomocowych. Zdaniem niemieckich urzędników planujących wykorzystanie unijnych funduszy na okres 2000-2006, te ostatnie – bazujące przede wszystkim na zaangażowaniu obywatelskim wolontariuszy – często wykazują się działalnością innowacyjną, która pozwala na rozwiązanie trudności osób wykluczonych z rynku pracy.

Celem małych dotacji przyznawanych w ramach programu „Kapitał lokalny...” ma być:

- poprawienie umiejętności osób z grup objętych pomocą w ramach programu integrowania się z rynkiem pracy;
- tworzenie miejsc pracy w ramach lokalnych programów;
- wzmocnienie usług i lokalnych systemów pośrednictwa pracy i doradztwa zawodowego.

Grupy, dla których program został pomyślany, to przede wszystkim osoby znajdujące się w trudnej sytuacji życiowej i społecznej i mające poważne trudności w znalezieniu pracy: młodzież, która nie ukończyła szkoły; osoby niepełnosprawne; repatrianci, migranci i azylanci; osoby wychodzące z zakładów karnych; narkomani; osoby samotnie wychowujące dzieci; starsi pracobiorcy.

W celu pomocy tym osobom w wejściu na rynek pracy i rozwiązania problemu braku ich integracji z lokalną społecznością, rząd Niemiec sugeruje, aby działania dotyczyły obszarów rynku pracy w zakresie np.:

- poprawy sytuacji mieszkaniowej lub otoczenia mieszkańców (budowa, renowacja, rekultywacja);

- usług na rzecz lokalnych społeczności (usługi społeczne i medyczne, rzemiosło);
 - wsparcia na rzecz kultury lokalnej (małe formy sztuki, utrzymanie lokalnego dziedzictwa i obyczajów itp.);
 - tworzenia możliwości i warunków odpoczynku w najbliższej okolicy;
 - działań ekologicznych (przywrócenie / zachowanie jakości lokalnego środowiska naturalnego).
- Wdrażanie grantów globalnych w Niemczech podzielone zostało na trzy rodzaje działań, w ramach których rząd sugeruje typy możliwych działań, na które małe granty mogą być przeznaczone. Ostateczne określenie tych działań jak i ich dostosowanie do potrzeb pozostawiono lokalnym grupom, gdyż najlepiej rozumieją potrzeby swoich społeczności (wykaz rodzaju działań znajduje się w tabeli na końcu tekstu).

Programy regionalne

Program ‘Kapitał lokalny ...’ podzielony został na programy zaplanowane na szczeblu krajowym pod egidą Federalnego Ministerstwa ds. Rodziny, Seniorów, Kobiet i Młodzieży oraz na programy regionalne wdrażane w nowych krajach związkowych (byłe NRD) w ramach Celu 1 Funduszy Strukturalnych, czy w ramach Celu 3¹ w niektórych „starych” krajach związkowych².

W przypadku programów regionalnych zastosowano w poszczególnych landach podobne zasady – wsparcie otrzymują te same rodzaje interwencji, typy działań się powtarzają (choć nie zawsze w regionalnym programie operacyjnym wymieniono wszystkie typy działań z poniższej tabeli). Przeznaczenie 1% środków z danego programu operacyjnego EFS dzielone jest na małe dotacje ograniczone do € 10 000 (w wyjątkowych przypadkach € 20 000). Podobne są też ograniczenia stosowane przy wykorzystaniu środków: dotacje na rzecz pokrycia kosztów rzeczowych ograniczone są niemieckimi przepisami do € 410, nie można dotować już istniejących projektów, nie można finansować działań, które administracja publiczna jest prawnie zobowiązana świadczyć.

Pomiędzy poszczególnymi krajami związkowymi występują też różnice w wykorzystaniu środków. Tak na przykład rząd Saksonii zdecydował się do € 11,0 milionów ze środków EFS przyznanych na rzecz programu ‘Lokales Kapital ...’ dodać € 5,0 milionów z budżetu landu. Należy pamiętać, że EFS w Niemczech (w Czechach i w Wielkiej Brytanii jest inaczej) w 100% pokrywa działania wdrażane przez granty

globalne i nie wymaga współfinansowania ani przez beneficjentów, ani ze źródeł publicznych. Rząd Saksonii-Anhalt ze swojej strony zdecydował się uzupełnić programem „Lokales Kapital...” inicjatywy landu na rzecz lokalnych paktów zatrudnienia (program PAK-TE) – to władze lokalnych paktów decydują o przekazaniu dotacji z grantów globalnych na rzecz lokalnych przedsięwzięć.

Różnie przedstawia się sytuacja przy wyborze instytucji wdrażających program w poszczególnych landach. W celu zapewnienia właściwej obsługi programu „Lokales Kapital...” w ramach mechanizmu grantów globalnych angażowana jest instytucja pośrednicząca pomiędzy administracją państwową lub regionalną a lokalnymi grupami w terenie. W Niemczech najróżniejsze instytucje stały się pośrednikami: w Saksonii-Anhalt jest to firma doradcza; w Bawarii jest to instytucja przykościelna; w Meklemburgii-Przedpomorzu funkcję tę spełnia fundacja działająca na rzecz dzieci i młodzieży. W przypadku krajowego programu „Lokales Kapital...” konsorcjum wdrażające i doradzające lokalnym grupom składa się z fundacji utworzonej na rzecz motywowania obywateli do rozwiązywania własnych problemów oraz firmy specjalizującej się w zagadnieniach rynku pracy³.

Program krajowy – LOS

Program „Lokales Kapital für soziale Zwecke – LOS” („jazda!”) rozpoczął swoje działania wiosną 2003 r., po wyborze instytucji pośredniczącej przez Federalne Ministerstwo ds. Rodziny, Seniorów, Kobiet i Młodzieży. Pierwsze konferencje informacyjne i ogłoszenie terminów konkursów miały miejsce w maju 2003 r. – czyli ponad dwa lata po rzeczywistym rozpoczęciu okresu finansowania środków FS na okres 2000-2006.

Inicjatywy wspierane w ramach programu to m.in. integracja migrantów, powrót osób starszych na rynek pracy, walka z rasizmem i ksenofobią, integracja młodzieży patologicznej, wspieranie wolontariatu. Szczególną uwagę poświęca się zagadnieniu włączenia zasady równości płci we wszystkie aspekty programu LOS (tzw. *gender mainstreaming*).

Program LOS podzielony został na dwie części. Pierwsza z nich ograniczona została do okresu lipiec – grudzień 2003 r. i dotyczyła wsparcia na rzecz terenów zniszczonych przez powódź w sierpniu 2002 r. Na ten element programu LOS (‘Kapitał Lokalny w Terenach Popowodziowych’) przeznaczono niecałe € 4,5 miliona, podzielonych na 520 mikroprojekty w 61 wybranych gminach, gdzie infrastruktura społeczna i gospodarcza szczególnie ucierpiała. Granty wspierały na przykład renowację zieleni miejskiej, ochronę środowiska, odbudowę zabytkowych budynków, utworzenie placów zabaw itp. Granty globalne stosowane

były jako wsparcie dla programu powołanego w związku z powodzią⁴ organizowanego przez Deutscher Bundesjugendring (DBJR) – sieci niemieckich organizacji młodzieżowych.

Podstawowy element programu LOS został podporządkowany programom wspólnym rządu federalnego i krajów związkowych na rzecz zaniedbanych obszarów miejskich oraz młodzieży. LOS jest zatem pomysły jako uzupełnienie wobec działań programów ‘Dzielnice o szczególnych potrzebach rozwojowych – społeczne miasto’⁵ (*Soziale Stadt*; program rozpoczęty w 1999 r. przy rocznym budżecie około € 150 milionów) oraz ‘Rozwój i szanse dla młodzieży z trudnych dzielnic’ (E&C)⁶. Obydwa programy stosowane są w tych samych 331 dzielnicach / gminach, przy czym program E&C jest przeznaczony na rzecz poprawy jakości życia dzieci i młodzieży, przy jednoczesnym budowania zrównoważonego rozwoju zaniedbanych miast i wsi.

Środki na małe dotacje w ramach programu LOS przyznawane są poszczególnym miejscowościom w ramach trzech rund konkursowych, gdzie o przyznanie dotacji starają się gminy uczestniczące w programach *Soziale Stadt* i E&C. Jedna gmina może rocznie uzyskać nie więcej niż € 100 000 do podziału na poszczególne granty. W latach 2003-2006 łącznie € 70 milionów ze środków EFS przekazane zostaną gminom na rzecz około 6 500 małych dotacji, które wspierają działania integracji społecznej i integracji osób z rynkiem pracy, w szczególności osób defaworyzowanych. Gminy lub dzielnice dla uzyskania i rozdysponowania środkami muszą zarówno utworzyć lokalny ośrodek koordynacyjny jak i utworzyć lokalny plan działań, który stanowi podstawę wniosku o grant.

Dla każdej dzielnicy tworzony jest lokalny plan działań, który zawiera ocenę sytuacji, jak i cele i metody działań. Przy tworzeniu planu i przy podziale środków, decyzje podejmuje komitet doradczy, w ramach którego zasiadają nie tylko przedstawiciele administracji lokalnej, ale także osoby objęte działaniami, przedsiębiorcy i kościoły. Czas realizacji projektów jest zazwyczaj bardzo krótki, maksymalnie do siedmiu miesięcy. Wnioskodawcami o małe dotacje mogą być lokalne organizacje pozarządowe posiadające osobowość prawną, grupy samopomocowe nieposiadające osobowości prawnej, pojedyncze osoby (np. osoba bezrobotna zamierzająca założyć przedsiębiorstwo), czy też lokalne organizacje podlegające samorządom.

Instytucja pośrednicząca dla programu LOS organizuje spotkania regionalne oraz konferencje informacyjne, rozpowszechnia przewodniki dla gmin i dla wnioskujących o mikrodotacje, oraz podpisuje umowy z lokalnymi grupami. Informacje te dostępne są w języku niemieckim pod adresem www.los-online.de.

Wraz z wyborem konsorcjum jako instytucji pośredniczącej, Federalne Ministerstwo ds. Rodziny, Seniorów, Kobiet i Młodzieży wskazało Deutsches Jugendinstitut⁷, aby dokonało ewaluacji programu LOS w koordynacji z innymi ośrodkami, które dokonywać będą ewaluację wykorzystania środków EFS (w tym przez mechanizm grantów globalnych w ramach programu 'Lokales Kapital ...') w poszczególnych krajach związkowych. Jednak już zanim ta ewaluacja się rozpoczęła, Ministerstwo zwiększyło pulę środków z EFS na program LOS z € 50 milionów do € 70 milionów. Zarówno liczba gmin jak i absorpcja środków okazały się większe, aniżeli wstępnie założono.

Opracowanie: Paweł Krzeczunowicz

¹ Cel 1 Funduszy Strukturalnych dotyczy tych regionów Unii, które są zapóźnione w rozwoju i których PNB nie przekracza 75% średniego PNB wszystkich państw członkowskich UE. Cel 3 jest ograniczony do obszarów nie objętych Celem 1 i koncentruje się na zagadnieniu rozwoju rynku pracy i zasobów ludzkich.

² Badenia-Wirtembergia, Bawaria, Hamburg, Hesja, Dolna Saksonia, Nadrenia Palatynat

³ Stiftung Sozialpädagogisches Institut "Walter May": www.stiftung-spi.de; Gesellschaft für soziale Unternehmensberatung mbH: www.gsub.de

⁴ Program 'Jugend hilft! (Młodzież pomaga): www.jugendhilft.dbjr.de

⁵ 'Die soziale Stadt': www.sozialestadt.de

⁶ 'Entwicklung und Chancen junger Menschen in sozialen Brennpunkten' (E&C): www.eundc.de

⁷ Deutsches Jugendinstitut: www.dji.de

Wspieranie poszczególnych działań na rzecz integracji zawodowej

- zatrudnienie młodzieży nie uczęszczającej do szkoły lub osób długotrwale bezrobotnych w projektach na rzecz zaniedbanych dzielnic – tworzenie placów zabaw, renowacja zabytków itp.
- kształcenie zawodowe przy realizacji lokalnych projektów ochrony środowiska lub kultywacji zieleni miejskiej
- integracja młodzieży / repatriantów na rynku pracy m.in. przez naukę języka
- dotacje na usługi internetowe na rzecz poszukujących miejsc pracy w lokalnych urzędach ds. pracy i ośrodkach dla młodzieży
- szczególne działania na rzecz tych grup społecznych, w których szczególnie często dzieci nie kończą edukacji szkolnej

Wsparcie sieci i organizacji integrujących osoby defaworyzowane na rynku pracy

- nauka podstaw prowadzenia przedsiębiorstw w ramach małych, lokalnych inicjatyw kształceniowych, mające na celu wsparcie szans na powodzenie nowych przedsięwzięć
- jednorazowe dotacje do inwestycji lub kosztów rzeczowych w nowych przedsięwzięciach w ramach działań na rzecz rynku pracy, w tym przez pokrycie kosztów rzeczowych powstałych przy tworzeniu lub przygotowaniu miejsca pracy przez pracodawcę
- dotowanie grup samopomocowych działających na rzecz osób długotrwale bezrobotnych, w celu wzmocnienia ich samooceny i wspierania podejmowania własnych inicjatyw
- wsparcie lokalnych stowarzyszeń (sportowych, kulturalnych, obywatelskich itp.) na rzecz poprawy systemu kształcenia i rynku pracy we własnej dzielnicy
- wsparcie działań na rzecz mobilności, w tym mobilności zawodowej
- wsparcie inicjatyw na rzecz ukierunkowania zawodowego młodzieży wykluczonej społecznie
- działania na rzecz profesjonalizacji organizacji samopomocowych działających na rzecz osób bezrobotnych bądź defaworyzowanych
- wsparcie klubów dyskusyjnych i sieci podmiotów działających na rynku pracy na rzecz tworzenia i wdrożenia działań społecznych ukierunkowanych na rynek pracy w dzielnicach zaniedbanych

Wsparcie tworzenia własnych przedsięwzięć i przedsięwzięć społecznych

- doradztwo przy tworzeniu mikroprzedsiębiorstw
- pomoc de minimis na rzecz osób defaworyzowanych, w szczególności na rzecz kobiet, z zastosowaniem intensywnego doradztwa i z zapewnieniem udziału tych osób w trakcie tworzenia przedsięwzięcia
- dotacje na rozpoczęcie przedsięwzięć społecznych uwzględniających zatrudnienie osób niepełnosprawnych
- wsparcie na rzecz poprawy konkurencyjności przedsięwzięć o charakterze społecznym
- wsparcie na rzecz tworzenia instytucji samopomocowych

Źródło: 'Einbeilliches Programmplanungsdokument zur Entwicklung des Arbeitsmarktes und der Humanressourcen für die Interventionen des Ziels 3 in Deutschland', sierpień 2000

Jak to się robi w Czechach?

**...opowiada David Stulik, Menedżer Projektowy Fundacji
na rzecz Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego (NROS) w Czechach**

Renata Kozlicka-Glińska (RKG):

Czym się zajmuje NROS?

David Stulik (DS): NROS jest czeską fundacją, utworzoną w 1993 roku, której powstanie miało na celu administrowanie europejskimi funduszami przedakcesyjnymi, skierowanymi do organizacji pozarządowych. Obecnie jest jednostką administrującą grantem globalnym „*Wzmocnianie zdolności NGOs do świadczenia usług społecznych*” (*Increasing capacities of NGOs as social service providers*) w ramach Funduszy Strukturalnych. Ponadto, NROS prowadzi programy grantowe dla dzieci i młodzieży, prowadzi inne działania mające na celu wspieranie trzeciego sektora, zajmuje się badaniami organizacji pozarządowych, prowadzi usługi informacyjne, szkolenia, organizuje konferencje, wydaje publikacje.

Jako fundacja należy do European Foundation Centre oraz – z racji prowadzonych badań – do CIVICUSA [Światowy Związek na rzecz Partycypacji Obywatelskiej – przypis red.]

RKG: Czym się zajmuje David Stulik?

DS: Zajmuję się głównie usługami informacyjnymi [prowadzi portal dla organizacji pozarządowych www.ngo-eu.cz – przypis red.], organizacją i prowadzeniem szkoleń, badaniami trzeciego sektora. Koordynuję też jeden z komponentów programu CEE TRUST w Czechach, którego celem jest przygotowanie czeskich organizacji do funkcjonowania w UE i do skorzystania ze wszystkich dobrodziejstw, które wynikają z integracji europejskiej.

RKG: Bierzesz udział w różnych ciałach konsultacyjnych ważnych dla sektora pozarządowego i integracji europejskiej...

DS: Uczestniczę jako ekspert w spotkaniach Komitetu ds. Współpracy UE, który jest jednym z trzech komitetów Rady Rządowej ds. NGOs. Ponadto biorę udział w różnych grupach roboczych w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego w Czechach oraz – jako przedstawiciel jednostki administrującej grantem globalnym w ramach FS – jestem Zastępcą w Komitecie Monitorującym Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich oraz w Komitecie Monitorującym Jednolity Dokument Programujący (Cel 3 Funduszy Strukturalnych wyłącznie na Pragę).

To trochę nieciekawie brzmiące nazwy, ale treść jest niesamowicie ciekawa i ważna dla czeskich NGOs. Trudno, taki jest język UE...

RKG: Jak Wam się udało doprowadzić do tego, że grant globalny został w Czechach wprowadzony?

DS: Do sukcesu przyczyniło się kilka czynników:

- mieliśmy poparcie i wsparcie ze strony Rady Rządowej ds. NGOs;
- nasza fundacja ma pewną renomę, jako jednostka, która potrafi zarządzać funduszami europejskimi;
- przekonaliśmy Ministerstwo Pracy i Spraw Społecznych, że grant globalny ma sens, gdyż poprzez ten mechanizm można skutecznie nauczyć organizacje pozarządowe korzystania z Funduszy Strukturalnych. Ponadto przekonaliśmy, iż NGOs są jednym z najważniejszych beneficjentów FS i świadczeniodawców usług społecznych. Grant globalny ma być swoistym inkubatorem dla rozwoju umiejętności („*capacity building*”) organizacji pozarządowych – największy nacisk jest właśnie na to położony;
- przekonaliśmy Komisję Europejską (KE) do pomysłu czeskiego, choć pierwotnie Komisja była temu przeciwna. Wolą, żeby całością środków zarządzała administracja publiczna. W KE mieliśmy kilku sprzymierzeńców, którzy nas znają i wiedzą, że nasza fundacja ma znakomite doświadczenie w obsłudze funduszy europejskich i jest w stanie podać grantom globalnym;
- poza tym mieliśmy wsparcie ze strony czeskiej, która negocjowała z KE pomoc strukturalną (Ministerstwo Pracy oraz wsparcie czeskiej Misji w Brukseli).

RKG: W jakich ramach funkcjonuje Wasz grant globalny i jaki jest jego budżet?

DS: Nasz grant globalny podpada pod dwa programy Europejskiego Funduszu Społecznego: Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich (PO RZL) oraz Jednolity Dokument Programujący (JDP 3). Tym grantem obejmujemy 7 regionów typu NUTS II (PO RZL) [NUTS – to jednolity i spójny schemat statystycznego podziału terytorialnego krajów UE – przypis red.] oraz Pragę (JDP 3): jednym słowem cały kraj (13 województw + Praga). Rozpoczynamy współpracę z władzami wojewódzkimi, aby pomagały nam w regionach. Na Pragę przypada 1,17 mln euro na 3 lata a na pozostałe regiony 4,22 mln euro (również na 3 lata). Jest to niewielki grant globalny – stanowi 1% całości Funduszy Strukturalnych w Czechach.

Finansowanie grantu globalnego jest następujące: w PO RZL: 75% ESF, 25% budżet państwa, a w JDP 3: 50%:50%.

RGK: Jakiego obszaru tematycznego dotyczy grant globalny w Czechach?

DS: Przede wszystkim koncentrujemy się na wzmacnianiu umiejętności organizacji pozarządowych w zakresie świadczenia usług społecznych. Obejmuje to szkolenia personelu, testowanie nowych podejść, rozwiązań; wspierane będą projekty innowacyjne. Środki mogą być przeznaczone na projekty skierowane na świadczenie usług dla konkretnych grup celowych, ale głównym celem tych projektów wciąż powinno być wzmocnienie usługodawców, czyli trzeciego sektora. Z tego widać, iż cały grant globalny poświęcony jest wyłącznie organizacjom pozarządowym. Władze wojewódzkie nie mają nic przeciwko temu: dla nich to są dodatkowe środki w regionie, nie muszą się z tego rozliczać, a poza tym regionalne organizacje poprzez takie działania nauczą się startować do większych projektów i przyczyniają się do lepszej absorpcji środków w regionie.

RGK: Jakie musicie spełniać wymogi administracyjno-instytucjonalne aby móc zarządzać grantem globalnym? Czy fakt, iż mieliście wcześniej doświadczenie w zarządzaniu funduszami publicznymi (np. Phare) pomógł Wam stać się administratorem tych środków?

DS: Z tym mamy największe problemy. Nie chodzi o to, iż nie jesteśmy w stanie sprostać wymogom. Wręcz przeciwnie: bez zbytnej przesady można powiedzieć, iż jesteśmy jedną z najlepiej przygotowanych organizacji do zarządzania funduszami europejskimi, i to właśnie dzięki naszym dotychczasowym doświadczeniom z programem PHARE. Mówię to otwarcie i szczerze, bez żadnego chwalenia się!

Jednak największe problemy mamy w kontaktach z administracją publiczną. Instytucja Zarządzająca określiła warunki brzegowe dla grantów globalnych, ale szczegółami zajęła się na ostatnią chwilę. Administracja publiczna nie daje jasnych wskazówek, co i jak NROS musi spełnić.

Teraz na ostatnią chwilę jesteśmy zalewani masą zapytań i wytycznych: jak będą wyglądać przepływy finansowe, jak się mamy rozliczać, jak będzie przepływać współfinansowanie krajowe do fundacji, na jakie konto, z jakimi odsetkami, na jakie szkolenia muszą chodzić nasi pracownicy, jak to wykazywać, itd. . . .

Latem i na jesieni prowadzony jest w Czechach audyt (zlecony przez Fundusz Narodowy w Ministerstwie Finansów, który jest odpowiedzialny przed Komisją Europejską za zagospodarowanie środków unijnych w Czechach) wszelkich jednostek administrujących środkami

pochodzącymi z FS. Na razie audytorzy nie mogli wydać pozytywnej opinii na temat przygotowania poszczególnych jednostek administracyjnych do zarządzania FS, więc audyt został przełożony na koniec sierpnia i teraz się do niego przygotowujemy. Ten audyt jest bardzo żmudny, wymogi niezwykle liczne i szczegółowe.

Nasza Fundacja, jako jednostka zarządzająca programem Phare, w związku z EDISem, czyli poszerzoną decentralizacją programu Phare w krajach przystępujących do UE, jednak przeszła pozytywnie w zeszłym roku przez bardzo podobny audyt, który we wszystkich krajach kandydackich zleciła Komisja Europejska. Wymogi stawiane jednostkom administrującym środkami europejskimi przedakcesyjnymi były surowsze, ale przeszliśmy przez ten audyt bez większych problemów. Kiedy administrowaliśmy środkami pochodzącymi bezpośrednio z Komisji Europejskiej, byliśmy w codziennym kontakcie z praskim Przedstawicielstwem Komisji Europejskiej i nie mieliśmy takich problemów komunikacyjnych, jakie obecnie mamy z administracją państwową. Ma ona chyba problem z naszą niezależnością, tzn. trudno jest jej zrozumieć tryb i sposoby naszego funkcjonowania jako NGO a nie jednostki organizacyjnej administracji ministerialnej.

Do standardowych wymogów, które należy spełnić, aby zarządzać środkami europejskimi należą np. wymogi co do odpowiednio przygotowanego zespołu (przeszkolone osoby, muszą znać wszelkie procedury, podczas audytu są odpytywane np. ze znajomości podręcznika zarządzania środkami). Muszą być jasno sprecyzowane zasady funkcjonowania całej instytucji, zasady przyznawania grantów, zasady komunikowania się z grantobiorcami, system organizowania szkoleń dla potencjalnych grantobiorców. Trzeba mieć oczywiście finansową stabilność.

Nasz zespół, który obsługuje grant globalny będzie liczyć mniej więcej 3 osoby zatrudnione na pełnym etacie + 3 osoby na pół etatu oraz osoby (w jakiejś części etatu) w każdym urzędzie wojewódzkim.

RGK: Czy z Waszej strony wymagane jest współfinansowanie do grantu globalnego?

DS: Współfinansowanie z naszej strony nie jest wymagane. 25% w PO RZL i 50% w JDP 3 współfinansowania krajowego płynie z budżetu państwa.

Dotychczas też nie wyjaśniono, czym NROS jest w całym tym procesie, gdyż jednocześnie jesteśmy określani jako beneficjent końcowy i instytucja pośrednicząca (która ma ścisłe relacje z Ministerstwem). W zasadzie pojawiają się zalecenia, aby organizacyjnie podzielić naszą fundację na takie dwie części. I to już jest sprawa wewnętrzna naszej Fundacji.

RKG: Kto przygotowywał fiszkę projektową pod grant globalny?

DS: My opracowaliśmy koncepcję i fiszkę, szczegółowo omawianą z ekipą w Ministerstwie, która przygotowywała Program Operacyjny i prowadziła negocjacje z Komisją. Zdarzało się później, iż ustalenia dotyczące grantu globalnego w Programie Operacyjnym były częściowo zmieniane bez wiedzy NROSu przez administrację, w której często dochodziło do zmian personalnych.

RKG: Czy ogłosiliście już konkurs na dotacje z grantu globalnego? Jeśli tak, to dla kogo i w jakim obszarze. Jeśli nie, to kiedy pierwsze konkursy zostaną uruchomione?

DS: Chcielibyśmy ogłosić konkursy jak najpóźniej (na początku przyszłego roku), bo nie wiadomo, np. jak będzie funkcjonował cały system przelewów finansowych. Ministerstwo jednak woli, żeby to było już na jesieni. Tutaj może się w rezultacie pojawić zagrożenie, że z powodu potencjalnych kłopotów w funkcjonowaniu ogólnego systemu finansowego, projektodawcy nie będą dostawać na początku środków na czas. Planujemy 3 rundy konkursu, jednocześnie w Pradze i w całym kraju. Jeśli przy pierwszym ogłoszeniu konkursu będzie bardzo duże zainteresowanie i popyt, to być może uruchomimy więcej środków na pierwszą rundę, a nie będzie trzeciej rundy. Projekty mają być maksymalnie na okres 1,5 roku.

Jest jeszcze jeden problem związany z terminami. Przygotowaliśmy formularz aplikacyjny, bardzo prosty, 5-stronnicowy. Ministerstwo jednak naciska na to, żeby był on zbieżny z głównym nurtem środków strukturalnych, co oznacza znaczne rozbudowanie wniosku. Jeśli wniosek byłby bardziej skomplikowany, to przedłużyłoby to wszelkie prace administracyjne i wtedy na przykład ograniczylibyśmy się tylko do dwóch rund.

RKG: Co Wam nastręcza najwięcej trudności?

DS: To są w ogóle bardzo pionierskie działania, nie tylko w Czechach, ale w ogóle w nowych krajach członkowskich. Jesteśmy pierwszymi, którzy przecierają te ścieżki. Bardzo trudna jest współpraca z administracją państwową, która sama nie ma doświadczenia z podobnymi projektami, podobnym sposobem myślenia i działania. Trudne jest to, iż wszystko jest zbyt późno i na ostatnią chwilę. Dużo czasu zmarnowane jest na gaszenie pożarów, a nie ma systemowego rozwiązywania problemów. Przykładem działań *ad hoc* jest znowelizowanie w grudniu 2003 roku Ustawy o zasadach budżetowych. W Ustawie o fundacjach był zapis, iż fundacje nie mogą otrzymywać środków ze źródeł publicznych (mogły otrzymywać tylko fundusze prywatne lub pochodzące z pomocy zagranicznej). Z tego powodu została znowelizowana właśnie ww. Ustawa o zasadach budżeto-

wych, która zezwoliła fundacjom na otrzymywanie środków publicznych. I to głównie dlatego, że w innym razie nie byłoby możliwości realizacji grantu globalnego w Czechach, gdyż NROS jako fundacja nie mógłby przyjąć współfinansowania ze źródeł publicznych krajowych. „Niechęć” skorzystały na tym wszystkie inne fundacje, które odtąd będą mogły startować w konkursach o środki publiczne i w ogóle o tego typu środki się ubiegać. Ale cała ta sytuacja była doraźna, a nie miała charakteru systemowego.

RKG: Czy w przyszłości planujecie więcej grantów globalnych w Czechach?

DS: Nasza strategia to: być maksymalnie efektywnym w tej edycji grantu globalnego oraz zapewnić 100% absorpcji środków (co jest bardzo prawdopodobne). Chciałbym, aby w przyszłym okresie programowania Funduszy Strukturalnych granty globalne były realizowane w Czechach na większą skalę, może niekoniecznie przez nas, ale żeby włączyły się w to inne instytucje, np. lokalne (np. jeden region – jeden grant globalny). Taką możliwość zapewniają nowe regulacje finansowe pod FS na lata 2007-2013, a konkretnie § 41 tych regulacji, gdzie jest mowa o tym, iż granty globalne mogą być administrowane przez organizacje pozarządowe, jednostki samorządowe, instytucje rozwoju regionalnego.

A naprawdę warto wypróbować ten mechanizm, choć wymaga dużo wysiłku. Na przełomie lutego i marca organizujemy spotkanie dla organizacji z Europy Środkowej, żeby podzielić się z nimi naszymi doświadczeniami w tym zakresie.

RKG: Dziękuję za rozmowę.

David Stulik na warszawskiej Starówce

Odłona pierwsza

...czyli propozycje Komisji Europejskiej dotyczące przyszłości Funduszy Strukturalnych

Co myśleć o propozycjach Komisji na Fundusze Strukturalne na okres 2007-2013?

Ledwo rozpoczęło się przyswajanie przez organizacje pozarządowe w Polsce reguł gry dotyczących Funduszy Strukturalnych (FS), już pojawiły się propozycje Komisji Europejskiej, jak te reguły miałyby wyglądać od 2007 r.

15 lipca 2004 r. Komisja Europejska opublikowała szereg propozycji legislacyjnych dotyczących kształtu Funduszy Strukturalnych na lata 2007-2013. Te szczegółowe regulacje poprzedzone zostały propozycją Komisji jak ma wyglądać unijna polityka spójności społeczno-ekonomicznej (Trzeci Raport Spójności). Łącznie, te propozycje stanowią mają na co, w jaki sposób i za ile świadczona będzie pomoc unijna wewnątrz jej granic.

Walka polityczna wokół tych propozycji zapowiada się, jak zawsze, ostro. Państwa, które finansują budżet Unii, nie zgadzają się na to, aby był on tak wielki. W tym kontekście podnoszone są wątpliwości na temat możliwości absorpcji środków strukturalnych w nowych państwach członkowskich oraz argumenty dotyczące stawek opodatkowania przedsiębiorstw, które zdaniem państw płatników w nowych państwach członkowskich są nieprzyzwoicie niskie. Państwa, które dotychczas otrzymywały środki unijne chcą jak najmniej stracić w stosunku do nowych, biedniejszych państw. Zaś nowe kraje członkowskie starają się nie tylko wyluskać jak najwięcej środków dla siebie, ale patrzą także nieufnie na propozycje Komisji, aby znaczne środki przeznaczyć na wysoko wyspecjalizowane programy badawcze, które realizowałyby najbardziej rozwinięte kraje UE.

Harmonogram prac Unii Europejskiej zakłada, że do końca tego roku państwa członkowskie zgodzą się co do ram i zasad funkcjonowania perspektywy finansowej na lata 2007-2013. Wiosną 2005 r. swoją opinię wyda Parlament Europejski, choć ogólne regulacje przedstawione przez Komisję będą podlegały procedurze zgody – to Rada UE podejmuje decyzje, na którą Parlament ma nikły wpływ. W czerwcu 2005 r. Komisja Europejska przedstawi ramowe założenia dotyczące wykorzystania i podziału funduszy na poziomie UE oraz poszczególnych krajów. Wszelkie szczegółowe zapisy mają zostać przyjęte do końca 2005 r. Komisja Europejska i państwa członkowskie potrzebują przynajmniej roku na przygotowania, aby potem sprawnie korzystać z Funduszy Strukturalnych.

Walka o interes narodowy, którą bezpardonowo będzie toczyło każde państwo członkowskie, może ten harmonogram nieco opóźnić, zwłaszcza, że równoległym przedmiotem dyskusji będzie np. kolejna, zreformowana odłona Wspólnej Polityki Rolnej. Obserwatorzy brukselskiej sceny politycznej przewidują, że spór dotyczyć będzie bardziej wielkości i podziału budżetu, aniżeli zapisów szczegółowych regulacji.

Propozycje w pigułce

W wielkim skrócie propozycje przedstawione przez Komisję zakładają następujące funkcjonowanie Funduszy:

- proponowana jest **redukcja liczby** funduszy, Inicjatywy Wspólnotowe (Urban, Interreg, Equal i Leader) zostałyby zintegrowane w główny nurt funduszy;
- głównymi **celami FS**, obok wspierania rozwoju najbiedniejszych regionów Unii, mają być konkurencyjność UE na arenie światowej (wdrażanie Strategii Lizbońskiej), promocja idei zrównoważonego rozwoju (strategia z Göteborga) oraz wdrażanie europejskiej strategii zatrudnienia. Wszelkie działania mają uwzględniać zasadę równości płci;
- większą **odpowiedzialność** za planowanie i rozliczanie FS ma ponosić administracja państw członkowskich. Komisja ma pełnić rolę bardziej strategiczną, pozostawiając zarządzanie środkami państwom członkowskim. Element programowania znany jako uzupełnienie do programu operacyjnego przestałby istnieć;
- ogólne regulacje dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) oraz Funduszu Spójności stanowią, że ich wdrażanie wymaga m.in. przestrzegania **zasady partnerstwa** w każdym państwie członkowskim, w definicji którego (art. 10 proponowanych regulacji ogólnych) po raz pierwszy *explicite* wymieniane są organizacje pozarządowe. Partnerstwo ma, według zapisów proponowanych regulacji, być stosowane przy przygotowaniu i monitoringu krajowych ram wsparcia oraz przy przygotowaniu, wdrożeniu, monitoringu i ewaluacji programów operacyjnych;
- **EFRR** miałby na celu wyrównywanie różnic w rozwoju regionów przez wspieranie badań naukowych i innowacji, dbanie o środowisko i zapobieganie za-

grożeniom, jak i finansowanie inwestycji w infrastrukturę. Głównych partnerów w ramach tego EFRR Komisja widzi we władzach lokalnych i regionalnych oraz partnerach społecznych, wymieniane są także organizacje ekologiczne;

- współpraca transregionalna (działania typu Interreg) będzie kontynuowana, przy czym inicjatywa wspólnotowa Interreg zostaje wprowadzona do głównego nurtu Funduszu. Współpraca ma zostać wzmocniona przez wprowadzenie nowego instrumentu prawnego, Europejskiego Zgrupowania Współpracy Transgranicznej (*European Grouping of Cross-Border Cooperation*); członkami takiego Zgrupowania mogą zostać państwa członkowskie, samorządy regionalne lub lokalne, jak i inne instytucje publiczne, które dobrowolnie się zrzeszają na rzecz lepszej współpracy transgranicznej;
- **EFS** nadal miałby służyć zwiększeniu ilości wysokiej jakości miejsc pracy jak i wspieraniu spójności społecznej. Fundusz wspierałby szereg działań takich jak (rozwój zasobów ludzkich, wsparcie dla kobiet pracujących, integrację społeczną imigrantów, reintegrację społeczną). Organizacje pozarządowe wymieniane są w tych regulacjach w sposób o wiele bardziej rozbudowany, aniżeli w przypadku pozostałych funduszy, w tym także jako beneficjenci środków EFS; zgodnie z regulacjami, 2% środków z EFS może być przeznaczonych na wsparcie instytucjonalne i działania podejmowane przez partnerów społecznych;
- **Fundusz Spójności** nadal będzie służył finansowaniu działań na rzecz środowiska oraz inwestycji infrastrukturalnych;
- działania na rzecz rozwoju obszarów wiejskich jak i ochrony środowiska połączone zostały w nowym funduszu. Jest to **Europejski Fundusz Rozwoju Obszarów Wiejskich** (EFROW), który zastąpiłby fundusze dotyczące rolnictwa i rybołówstwa. Głównymi celami miałyby być wzmocnienie konkurencyjności rolnictwa i leśnictwa w UE; ochrona środowiska oraz upraw i hodowli w regionach górskich (działania agrosrodowiskowe miałyby być obowiązkowe); wsparcie dla nierolniczej działalności gospodarczej na wsi i inne działania mające zwiększyć jakość życia na wsi;
- wśród partnerów we wdrażaniu tego Funduszu (nieobjętego w/w ogólnymi regulacjami) wymieniane są m.in. organizacje pozarządowe, choć ograniczone do organizacji ekologicznych i kobiecych; wdrażanie EFROW zakłada stosowanie mechanizmu obecnej Inicjatywy Wspólnotowej **Leader**, która promuje i wspiera inicjatywy oddolne społeczności lokalnych i rezerwuje środki na te działania.

Komisja proponuje, aby w ramach EFROW utworzona i finansowana została Europejska Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich wraz z krajowymi sieciami członkowskimi.

A co na to polskie NGOs?

Jakie może w tym wszystkim być miejsce dla polskich organizacji pozarządowych? Po pierwsze należy z całą pewnością zwrócić uwagę na to, jakie **działania** otrzymają wsparcie Unii, a jakie nie. Czy fundusze na rozwój obszarów wiejskich mimo wszystko nie będą wspierać rozwoju rolnictwa przemysłowego w Polsce? Czy rzeczywiście FS będą wykorzystywane do budowy modelu zrównoważonego rozwoju, czy też będą wspierały budowę takiej infrastruktury transportowej, która jest od dawna krytykowana przez organizacje ekologiczne? Jakie będą konsekwencje faktu, jeśli Inicjatywa Wspólnotowa Equal zostanie zintegrowana w główny nurt wdrażania nowego EFS? Pierwsze, ostrożne reakcje NGOs zostały już wysłane do Komisji Europejskiej (list koalicji organizacji ekologicznych śledzących wykorzystanie Funduszy Strukturalnych: www.coalition-on-eufunds.org/NGOS_LETTER_REGULATION_2007-2013.PDF). Nie wszystkie pomysły, który na pierwszy rzut oka wydają się pozytywne znajdują aprobatę NGOs: np. BirdLife International obawia się pomysłu włączenia środków na finansowanie obszarów Natura 2000 do EFROW, gdyż większym zaufaniem przy finansowaniu programów ekologicznych obdarzają Komisję Europejską, aniżeli rządy poszczególnych państw członkowskich.

Te i inne kwestie będą na bieżąco śledzone przez porozumienia organizacji pozarządowych. Należy jednak założyć, że ich kampanie skierowane do Komisji i Parlamentu Europejskiego mogą być skuteczne jedynie w sytuacji, jeżeli podejmowane będą także krajowe działania, skierowane do rządu państwa członkowskiego i własnych parlamentarzystów.

Drugi bardzo istotny obszar, któremu polskie organizacje pozarządowe powinny poświęcić uwagę, dotyczy **instrumentarium** wdrażania FS. W dużej mierze wykorzystanie i stosowanie FS w Polsce zależeć będzie od decyzji naszej administracji, która ma tu pewną swobodę wyboru. Ustalenie reguł gry będzie miało zasadnicze znaczenie dla tego, czy w Polsce będzie można korzystać z mechanizmu grantów globalnych, czy będą z EFS dokapitalizowane instytucje mikrokredytowe, czy znaczne środki na wzmocnienie zdolności wykorzystania funduszy zostaną zarezerwowane dla administracji państwowej i samorządowej. Innymi słowy, od wyborów rządu polskiego zależeć będzie, czy FS służyć będą także inicjatywom oddolnym i lokalnym, czy też zostaną zarezerwowane dla finansowania centralnie zarządzanych, bardzo dużych projektów.

Komentarz

Po pierwszej lekturze, proponowane regulacje FS na okres 2007-2013 zawierają szereg istotnych zapisów:

- znaczące jest zrezygnowanie przez Komisję z Inicjatyw Wspólnotowych, które były cenione przez organizacje społeczne (Equal), rozwoju obszarów wiejskich (Leader), czy też pracujące w obszarach miejskich (Urban) i przy współpracy między regionami (Interreg). Brak kontynuacji tych inicjatyw należy rozumieć w kontekście dążeń Komisji, aby jasno ustalić, kto jest odpowiedzialny za wdrażanie FS: ta odpowiedzialność ma zostać przy państwach członkowskich. Przy EFS nie miałyby już być środków zarezerwowanych dla Komisji na działania innowacyjne (obecny art. 6 regulacji ogólnych ds. EFS) – tu również mają się wykazać państwa członkowskie (które jak dotychczas najczęściej okazały się innowacyjne inaczej). Choć Komisja zapisuje działania objęte do tej pory inicjatywami Equal, Leader itp. do głównego nurtu działań FS, to od nacisku m.in. organizacji pozarządowych zależeć będzie, czy również w Polsce po 2007 r. FS będą temu służyły;
- regulacje FS zakładają, że państwa członkowskie będą stosować zasadę partnerstwa, w tym ‘z wszelkimi innymi ciałami reprezentującymi społeczeństwo obywatelskie, partnerów ekologicznych, organizacje pozarządowe jak i ciała odpowiedzialne za promowanie równości płci’ (art. 10 regulacji ogólnych FS). Komisja jednak nadal nie stworzy mechanizmu, aby jakość tego partnerstwa oceniać czy też kontrolować. Od aktywności organizacji w Polsce, i stopnia ich przygotowania, zależeć będzie jakość tego partnerstwa i jego realizacja w praktyce;
- zarówno art. 41 regulacji ogólnych FS jak i art. 5 proponowanych regulacji EFS wymieniają mechanizm grantów globalnych, który jest szczególnie dostępny dla finansowania inicjatyw oddolnych. Kolejny sposób przytoczony dla wykorzystania środków EFS i istotny dla inicjatyw oddolnych to działania mikrokredytowe (art. 11 regulacji EFS). O zastosowanie tych bardzo istotnych dla organizacji pozarządowych mechanizmów wystąpić mogą

(choć nie muszą) państwa członkowskie. Kluczowe jest zatem przekonanie naszego rządu, aby chciało o nie wystąpić. Więcej informacji o grantach globalnych można znaleźć w niniejszym numerze EULotki.

Dokumentacja

Poniżej podajemy linki do dokumentów, wokół których będą się odbywały dyskusje i spory. W dyskusje te będzie także zaangażowane Przedstawicielstwo, aby zapewnić, korzystne rozwiązania dla NGOs nie tylko w teorii, ale także aby zostały one wdrożone w życie przez administrację w Polsce:

- propozycja ogólnej regulacji dotyczącej EFRR, EFS i Funduszu Spójności [www.europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docoffic/official/regulation/pdf/com\(2004\)492final_en.pdf](http://www.europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docoffic/official/regulation/pdf/com(2004)492final_en.pdf)
- propozycja regulacji dotyczącej EFRR [www.europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docoffic/official/regulation/pdf/com\(2004\)495_en.pdf](http://www.europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docoffic/official/regulation/pdf/com(2004)495_en.pdf)
- propozycja regulacji dotyczącej EFS http://europa.eu.int/comm/employment_social/news/2004/jul/com_2004_493_en.pdf
- propozycja regulacji dotyczącej Funduszu Spójności [www.europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docoffic/official/regulation/pdf/com\(2004\)494_en.pdf](http://www.europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docoffic/official/regulation/pdf/com(2004)494_en.pdf)
- nowy mechanizm wspierający współpracę transregionalną [www.europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docoffic/official/regulation/pdf/com\(2004\)496_en.pdf](http://www.europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docoffic/official/regulation/pdf/com(2004)496_en.pdf)
- propozycja Europejskiego Funduszu Rozwoju Obszarów Wiejskich www.europa.eu.int/comm/agriculture/capreform/rurdevprop_en.pdf

Wyżej wymienione dokumenty należy czytać w połączeniu z dwoma innymi podstawowymi dokumentami Komisji: Trzecim Raportem Spójności, opublikowanym w lutym 2004 r. (www.europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/cohesion3/cohesion3_en.htm – polska wersja raportu, która ukazała się drukiem, nie jest obecnie dostępna w Internecie) oraz propozycją Komisji co do perspektyw finansowych na okres 2007-2013 (http://europa.eu.int/eur-lex/fr/com/cnc/2004/com2004_0487fr01.pdf).

Paweł Krzeczunowicz

Nowy Narodowy Plan Rozwoju w Polsce

W czasie spotkań konsultacyjnych w regionach dot. nowego Narodowego Planu Rozwoju 2007-2013 można dowiedzieć się od uczestniczących w nich ministrów zarówno jaki jest planowany kształt nowego Narodowego Programu Rozwoju w Polsce oraz jakie są reakcje Polski na planowane zmiany w Funduszach Strukturalnych. Podsekretarz Stanu Ministerstwa Gospodarki i Pracy Krystyna Gurbiel przedstawiła m.in. propozycję Komisji Europejskiej (KE), która zakłada stworzenie Strategii Wykorzystania Środków Funduszy w latach 2007-13, która zastąpi dotychczasowy dokument „Podstawy Wsparcia Wspólnoty”, a to może uelastyczyć wykorzystanie Funduszy Strukturalnych w przyszłym okresie. Strategia ta ma jednak także niepokojące aspekty, jak choćby fakt, że Komisja Europejska co roku będzie przygotowywała raport z postępu wdrażania tej Strategii w każdym państwie członkowskim, a to będzie wymagało przygotowania kolejnego raportu o charakterze strategicznym. Według informacji, którą przekazała Wiceminister Gurbiel, Polska obawia się tej propozycji, gdyż może ona oznaczać dodatkowe obciążenie dla administracji kraju (a poza tym „trudno jest mierzyć stopień realizacji celów strategicznych w odstępach rocznych”).

Wiceminister wyraziła także niepokój związany z propozycją KE, aby programy operacyjne były jednofunduszowe (tzn. jeden program operacyjny mógłby być finansowany tylko z jednego Funduszy Strukturalnego), co w Polsce mogłoby oznaczać tworzenie dwóch programów operacyjnych dla jednego województwa (obecnie Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego ZPORR finansowany jest z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz Europejskiego Funduszu Społecznego).

Za pozytywny aspekt zmian w Funduszach Strukturalnych strona polska uważa fakt, iż rozliczanie środków będzie miało miejsce na poziomie tzw. Priorytetów w programach operacyjnych, a nie Działaniach, co da większą swobodę przesuwania środków pomiędzy Działaniami - zgodnie z potrzebami.

Osobnym zagadnieniem jest kwestia decentralizacji Funduszy Strukturalnych i przekazania programowania i zarządzania części Funduszy Strukturalnych do regionów. Polska chciałaby, aby istniało 16 regionalnych programów operacyjnych (obecnie jest jeden - ZPORR). Komisja niezbyt przychylnie odniosła się do tego pomysłu z dwóch powodów:

* może to ograniczyć możliwość przesuwania środków pomiędzy regionami -(obecnie przy jednym zintegrowanym programie operacyjnym w razie konieczności można przesunąć środki między województwami),

* .odpowiedzialność za wdrażanie przesunie się na szczebel regionalny, a to oznacza konieczność kontroli większej liczby podmiotów niż dotychczas.

Ponadto, żeby mogło funkcjonować 16 regionalnych programów operacyjnych musi nastąpić decentralizacja systemu finansów publicznych, poprawa relacji między wojewodami a samorządami oraz wprowadzenie służby cywilnej do samorządów.

Według Wiceminister Gurbiel, „NPR 2007-13 będzie strategią służącą wykorzystaniu 100-110 mld euro. 56 mld euro pochodzących będzie z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności, 9 mld euro z mającego powstać funduszu rozwoju rolnictwa, a 18 mld euro to środki własne niezbędne do wykorzystania unijnych dotacji. Pozostałe pieniądze w tej kwocie stanowią będą środki polskie przeznaczone na inwestycje prorozwojowe zawarte w NPR, a nie będące współfinansowane z funduszy unijnych”.

*Źródło: www.fundusze-strukturalne.gov.pl
opracowanie: Renata Kozłicka-Glińska*

Iluzja partnerstwa? – organizacje pozarządowe i Fundusze Strukturalne w nowych państwach członkowskich UE

W czerwcu 2004 ukazał się napisany na zamówienie ECAS (European Citizen Action Service) raport autorstwa Briana Harveya pod tytułem “The illusion of inclusion”. Dotyczy on przygotowania ośmiu nowych krajów członkowskich do absorpcji Funduszy Strukturalnych. Raport oparty jest na dotychczasowych doświadczeniach z funduszami przeakcesyjnymi, a także na ocenie procesu włączania organizacji pozarządowych na poziomie poszczególnych krajów oraz na poziomie europejskim do procesu tworzenia dokumentów związanych z obecnym okresem programowania.

Raport omawia działania związane z wykorzystaniem

środków przedakcesyjnych, konsultacją dokumentów oraz kwestie tworzenia zasad partnerstwa pomiędzy instytucjami zarządzającymi funduszami a trzecim sektorem w: Czechach, Estonii, na Węgrzech, Łotwie, Litwie, Polsce, Słowacji i Słowenii.

Pojawia się także bardzo ważne pytanie o stan przygotowań do absorpcji funduszy oraz o konsekwencje braku dialogu pomiędzy organizacjami pozarządowymi a instytucjami zarządzającymi na poziomie krajowym i europejskim.

Wyraźnie zwraca się także uwagę na zależność pomiędzy uczestnictwem NGOów w procesach konsultacyj-

nych czy ciałach typu komitety monitorujące fundusze strukturalne, a możliwościami późniejszej ich absorpcji. Podkreśla się również fakt niewykorzystania możliwości wspierania procesów demokratycznych w poszczególnych krajach poprzez niewystarczające włączanie trzeciego sektora w procesy programowania i wykorzystywania funduszy i ogólnie w politykę regionalną.

Uczestnictwo trzeciego sektora w procesach związanych w funduszami strukturalnymi może istotnie przyczynić się do wspierania demokracji i przejrzystości, do zmniejszenia możliwości wystąpienia korupcji czy defraudacji pieniędzy. Zwiększa również szanse grup najbardziej potrzebujących, grup zmarginalizowanych na otrzymanie wsparcia.

Fundusze Strukturalne pozwolą także na wzmocnienie instytucjonalne organizacji pozarządowych, które są bardzo często ważnym elementem przekazywania i promowania wiedzy o Unii Europejskiej.

Wszystkie powyższe sprawy pokazują jak kluczową rolę mogą pełnić organizacje pozarządowe w programowaniu i wykorzystaniu Funduszy Strukturalnych oraz w dostępie do nich.

Pierwsza część raportu opisuje dotychczasowe doświadczenia w programowaniu, dostępie i wykorzystaniu, funduszy przedakcesyjnych takich jak PHARE, SAPARD i ISPA w poszczególnych krajach. Pokazuje mechanizmy działające w każdym z omawianych państw, kwoty dostępne dla organizacji pozarządowych, ilość projektów przez nie wdrożonych itp. Zwraca się także uwagę na fakt, że z jednej strony organizacje w pierwszej fazie wykorzystania funduszy przedakcesyjnych często były zbyt słabe żeby z nich korzystać, z drugiej zaś strony, administracja publiczna nie była w pełni świadoma potrzeby informowania i angażowania organizacji w procesy decyzyjne czy nawet uwzględniania NGOów jako odbiorców pomocy.

Te problemy jednak nie przeszkodziły wielu organizacjom pozarządowym (np. w Polsce czy Czechach) w wykorzystaniu 100% dostępnych dla nich środków. Ten czas był również bardzo ważny jeżeli chodzi o zdobywanie doświadczenia w wykorzystaniu środków UE zarówno dla NGOów jak i administracji.

Wiedza ta i doświadczenie zostało wykorzystane w czasie pracy nad tworzeniem dokumentów związanych z okresem programowania Funduszy Strukturalnych na lata 2004- 2006. Druga część raportu opisuje poziom, jakość i zaangażowanie organizacji pozarządowych w wymienionych ośmiu krajach w te procesy. Z raportu jasno wynika, że pomimo podobieństw administracyjnych we wszystkich tych krajach, poziom i jakość włączania organizacji pozarządowych w procesy związane z programowaniem okresu 2004- 2006 znacznie się różniły.

Autor opisuje trudności związane z uczestnictwem NGOów w procesach przygotowawczych do FS, wyniki tychże działań, dobre praktyki i niebezpieczeństwa z tym związane jak również rekomendacje na przyszłość.

Podjęmowana jest także kwestia oceny przez organizacje pozarządowe rzeczywistego wykorzystania środ-

ków z Funduszy Strukturalnych w latach 2004-2006. Większość organizacji podchodzi do tej sprawy dość sceptycznie, natomiast istnieją kraje (jak np. Węgry czy Czechy) gdzie organizacje pozarządowe liczą na swój duży udział w wykorzystaniu tych środków.

Dwie ostatnie części dokumentu są kluczowymi konkluzjami dot. kwestii politycznych powstałych w wyniku pisania raportu.

Raport wskazuje kilka głównych rekomendacji:

- Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich powinien zbadać czy Unia Europejska, Reprezentacje Komisji Europejskiej oraz sama Komisja zapewniły, iż:
 - polityka, standardy i procedury konsultacji z NGOami dot. FS były właściwie zachowane;
 - zaistniała zasada partnerstwa;
 - zapewniono informacje odpowiedniej jakości i przygotowane na czas;
- Komisja Europejska powinna opublikować komunikat dot. standardów konsultacji z organizacjami pozarządowymi na czas następnego okresu programowania;
- pewne części regulacji dot. FS powinny zostać podkreślone np. takie jak zapewnienie, że organizacje są integralnym elementem zasady partnerstwa, zapewnienie dostępu do pomocy technicznej;
- polityka UE oraz jej regulacje powinny wspierać organizacje w ich rozwoju oraz promować współpracę pomiędzy nimi w państwach członkowskich.

Dodatkowo powstało kilka ogólnych wniosków wartych przytoczenia:

- Komisja Europejska powinna podjąć stosowne działania aby zapewnić, że jej własna polityka, procedury i regulacje są należycie uznawane i wdrażanie w czasie konsultacji i negocjacji dot. FS.
- Parlament Europejski, Komitet Regionów oraz Komitet Ekonomiczno Społeczny powinny uznać zagadnienia związane z udziałem trzeciego sektora w polityce dot. Funduszy Strukturalnych oraz w ich wdrażaniu za kluczowe kwestie polityczne.
- kraje członkowskie powinny uznać uczestnictwo NGOów w programowaniu i wdrażaniu FS za niezbędne w celu zapewnienia przejrzystości, właściwego ich podziału oraz zapewnienia równowagi społecznej przy jednoczesnej lepszej absorpcji środków.
- społeczeństwo obywatelskie powinno mobilizować siły i środki na działania związane z nowym okresem programowania 2007-2013 i uczestnictwem w nim.

Pełny raport w wersji angielskiej dostępny jest pod adresem www.ecas.org/product/91/default.aspx?id=323

Wersja drukowana raportu (również w języku angielskim) dostępna będzie we wrześniu. Zainteresowanych kupnem tej książki prosimy o kontakt z Euro Citizen Action Service, Juan Nunevar, Marketing, marketing@ecas.org

Opracowanie: Anna Kozielec

■ **Wydawca:**

Warszawskie Biuro
Łącznikowe Przedstawi-
cieliwa Polskich Organi-
zacji Pozarządowych
w Brukseli

■ **Skład redakcji:**

Renata Kozłicka-Glińska
Anna Kozieł
Agnieszka Dziarmaga

■ **Projekt graficzny
i łamanie:**

Robert Kawka

■ **Kontakt:**

eu@eu.ngo.pl

■ **Wersja elektroniczna
EUlotki:**

www.eu.ngo.pl

edza reprezentacja współpraca wiedza współpraca
ca kontakt wiedza kontakt informacja kontakt wiedza

Prosimy o kontakt

Zachęcamy Państwa do kontaktowania się z nami i przybliżenia nam Waszych problemów lub potrzeb w procesie integracji europejskiej. Często od Państwa będzie zależało, co znajdzie się w następnym numerze Biuletynu albo jakie działania podejmiemy jako Przedstawicielstwo.

EUlotka została wysłana w ilości 1500 egzemplarzy do wybranych organizacji w kraju (choć głównie do tych, które odpowiedziały na ankietę JAWOR i znajdują się w bazie organizacji pozarządowych na stronie www.ngo.pl) oraz do tych, które zamówiły prenumeratę.

Jeśli życzą sobie Państwo otrzymywać kolejne numery – prosimy o przekazanie nam takiej informacji (e-mailem, faksem lub listownie):

Adres Redakcji:

**Warszawskie Biuro Łącznikowe
Biuletyn Przedstawicielstwa
Organizacji Pozarządowych w Brukseli
ul. Szpitalna 5/5, 00-031 Warszawa**

**e-mail: eu eu.ngo.pl
(temat listu: „EUlotka”)
tel.: (0 prefiks 22) 828 91 28
faks: (0 prefiks 22) 828 91 29**

Czym jest Przedstawicielstwo?

Powstało w maju 2001r. z inicjatywy polskich organizacji pozarządowych. Przedstawicielstwo zajmuje się sprawami dotyczącymi Trzeciego Sektora. Od jesieni 2001 r. działają dwa biura: w Brukseli i w Warszawie (Biuro Łącznikowe).

Misją Przedstawicielstwa jest służenie wszystkim zainteresowanym organizacjom: docieranie do nich z użyteczną, konkretną, rzetelną, nieodpłatną informacją o Unii Europejskiej.

Przedstawicielstwo ma strukturę członkowską. NGOs, które realizują projekty europejskie, organizują wizyty w Brukseli lub prowadzą działania wymagające załatwienia indywidualnych spraw w unijskich instytucjach, mogą być zainteresowane formalnym przystąpieniem do Przedstawicielstwa. Organizacje członkowskie są uprawnione do zgłaszania do Przedstawicielstwa indywidualnych próśb i zapytań. Szczegółowe informacje o warunkach członkostwa znajdziecie Państwo w EUlotce.

**Polish NGO Office in Brussels – Bureau des ONG polonaises, Bruxelles
Przedstawicielstwo Polskich Organizacji Pozarządowych w Brukseli**

rue De Pascale 4-6, 1040 Bruksela, Belgia
tel. +32 (0) 2 537 93 57, fax +32 (0) 2 280 27 78
E-mail: eu@eu.ngo.pl, Internet: www.eu.ngo.pl

EUlotkę można powielać i dostarczać innym zainteresowanym organizacjom za podaniem źródła.

Funkcjonowanie Przedstawicielstwa Polskich NGOs w Brukseli finansowane jest z grantu **Fundacji im. Stefana Batorego, Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności, Crédit Coopératif** i **Banku BISE** oraz ze składek członkowskich.

EUlotka wydawana jest dzięki wsparciu finansowemu **Unii Europejskiej** – ze środków **Phare 2001** – „Rozwój społeczeństwa obywatelskiego”.

ISSN 1644-1486

9 771644 148007 >

